

Ana Plosnić Škarić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Blok Andreis u Trogiru. Prilog poznavanju romaničke stambene arhitekture

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 3. 8. 2007. – Prihvaćen 20. 10. 2007.

UDK 728.3(497.5 Trogir)
725.96(497.5 Trogir)

Sažetak

Blok Andreis u Trogiru nazvan je po plemićkom rodu Andreis, pripadnici kojega su stoljećima posjedovali građevine na prostoru bloka. U bloku se sačuvalo više romaničkih kuća koje pripadaju različitim tipovima: od onih jednostavnih, s po jednom prostorijom na svakoj etaži, preko kula do reprezentativnijih zdanja složenije prostorne strukture, od kojih neka uključuju i privatna dvorišta. Analiza arhitektonskih snimaka tih kuća te podaci iz historiografije i sačuvanih dokumenata 13. i 14. stoljeća pokazali su da su pripadnici roda Andreis na prostoru bloka krajem 12. i početkom 13. stoljeća podigli pretkomunalni sklop – domus cum

curte et turri – koji je obuhvaćao privatno dvorište okruženo kućama u vlasništvu roda, među kojima su bile i kule, od kojih je jedna branila ulaz u dvorište sklopa, dok se druga, kao i slične kule koje su u to vrijeme u Trogiru podizali i drugi plemićki rodovi, nalazila u sklopu gradskih zidina. Također se ukazuje na trasu kojom se pretpostavlja da su prolazile spomenute gradske zidine na prostoru bloka. Promjene u srednjovjekovnom društvu odrazile su se na prostoru bloka postupnim osipanjem pretkomunalnog sklopa i brojnim pregradnjama kuća, koje se do duboko u 14. stoljeće pregrađuju u romaničkom slogu.

Ključne riječi: Trogir, gradske zidine, pretkomunalni stambeni sklop, romanička stambena arhitektura, tipologija, plemićki rod Andreis

Povijesna jezgra Trogira odlikuje se iznimnom sačuvanošću svojeg srednjovjekovnog sloja, naročito romaničke stambene arhitekture.¹ Cvito Fisković je u svojoj opsežnoj studiji o romaničkim kućama u Splitu i Trogiru² donio katalog kuća na kojima su se očuvali elementi romaničkog stila te je analizirao njihove karakteristike povežu ih s podacima iz sačuvanih izvora 13. stoljeća.³ Tipologiju tih kuća obradio je Tomislav Marasović.⁴ Njihovi su radovi ukazali na veći broj i tipološku raznolikost romaničkih kuća upravo u bloku Andreis.

Blok je podijeljen na istočni i zapadni dio prilazom sa sjeverne strane, na koji se, prema jugu, kroz danas zazidani prolaz u prizemlju kuće br. 4 nastavlja dvorište (D1) izduljenog trapezoidnog oblika.⁵ Kuće na kojima su se očuvali elementi romaničkog stila (od br. 1 do br. 7 i br. 9) snimljene su u mjerilu 1:50 (izuzev kuće br. 9), kao i tlocit cijelog bloka.⁶ Te su snimke bile temelj analizi organizacije prostora stambenih jedinica unutar bloka, analizi oblikovanja i preoblikovanja pročelja te pregradnji građevina u bloku i naposljetku promjena koje su nastale kao posljedica pomicanja gradskih zidina i širenja prostora bloka. Prilikom formiranja pojedinih zaključaka od ključne su važnosti bili i podaci iz historiografije, posebno iz djela trogirskog povjesničara Ivana Lucića,⁷ te podaci iz sačuvanih izvora 13. i 14. stoljeća,⁸ gdje izdvajamo

one za koje se može utvrditi da se odnose na kuće koje su se nalazile na prostoru bloka.⁹

Blok Andreis nazvan je po plemićkom rodu pripadnici kojega su stoljećima posjedovali kuće na prostoru bloka. Klesani grbovi roda – štit s četiri uspravne trake¹⁰ – uzidani su na nekoliko kuća u bloku.¹¹ Prema predaji začetnik roda Andreisovih došao oko godine 1072. na Rab iz Ugarske, a njegov se sin Črnota potom s Raba doselio u Trogir.¹² U Trogiru se od pripadnika roda Andreis najranije spominje Blaž, Črnotin sin, 1227. godine.¹³ Moguće da je on praunuk gore spomenutog Črnote.¹⁴

Blok Andreis nalazi se u jugozapadnom dijelu srednjovjekovnoga grada (*civitas*). Sagrađen je u zoni nastaloj pomicanjem granice izgradnje na prostor uz nekadašnje antičke zidine. Njegov razvoj tijekom srednjega vijeka bio je uvjetovan daljnjim pomicanjem gradskih zidina i koncentričnim širenjem grada. Još je Ivan Lucić pisao o pomicanju gradskih zidina prema jugu i shodno tome širenju grada u istom smjeru.¹⁵ Povjesničar donosi podatke o gradnji dvojih srednjovjekovnih gradskih zidina. Prve su bile podignute krajem 12. i početkom 13. stoljeća zajedno s kulama koje su bogatiji građani sagradili u sklopu zidina.¹⁶ Lucić je u južnom dijelu grada još mogao vidjeti tragove tih zidina, koje su se nalazile više unutar grada.¹⁷ Taj raniji gradski zid i njegov odnos s

Tlocrt Trogira sa srednjovjekovnim i renesansnim zidinama prema Vanji Kovačić (objavljen u Prilozima povijesti umjetnosti 37, 1997.–1998., str. 133) s ucrtanim položajem bloka Andreis, Kule Andreis te trase kojom se pretpostavlja da su prolazile gradske zidine građene krajem 12. i početkom 13. stoljeća

Map of Trogir with medieval and renaissance fortifications, according to Vanja Kovačić (published in Prilozi povijesti umjetnosti 37 (1997–1998), p. 133), indicating the position of the Andreis block, Andreis Tower, and the supposed line of the city walls in the late 12th and early 13th century

kulama, gdje su kule svojim začeljima priljubljene uz isti zid, povjesničar je naznačio i na planu Trogira što ga je donio u svojoj knjizi.¹⁸ Na toj karti, međutim, nije naznačena trasa tih zidina na prostoru bloka Andreis. Pretpostavljamo da na trasu kojom su prolazile te zidine ukazuje krivulja koju u tlocrtu opisuju zapadni zidovi niza kuća br. 8 – 10b i dvaju dvorišta D2 i D3 u bloku. U drugoj polovici 14. stoljeća gradi se novi potez južnih gradskih zidina.¹⁹ Trasa tih bedema pomaknula se prema jugu, a grad se proširio.²⁰ Ta je trasa ostala zabilježena na austrijskom premjeru grada iz 1830. godine.²¹ Kuće na kojima su se sačuvali elementi romaničkog stila nalaze se unutar onog dijela bloka koji je bio omeđen ranijim srednjovjekovnim gradskim zidinama.²²

Kuće jednostavne prostorne strukture

Kuća br. 5 pripada tipu jednostavnih dvokatnica s po jednom prostorijom na svakoj etaži. Trapezoidnog je tlocrta malih dimenzija. Ima samo jedno slobodno pročelje, ono istočno, koje gleda na ulicu. U zoni prvoga kata očuvao se romanički prozor uz sjeverni rub pročelja, dok je trag sličnog prozora vidljiv u zoni istoga kata uz južni rub pročelja. Još pedesetih godina dvadesetog stoljeća na tom su se pročelju nalazila

dva romanička prozora u zoni drugoga kata.²³ Prozori u zonama katova nisu postavljeni u osima. U zoni prizemlja su dvojna vrata, od kojih južna imaju blagi segmentni luk i manji četvrtasti zazidani prozor među njima.²⁴ U prizemlju se vjerojatno nalazio gospodarski prostor, dok je odvojeno unutrašnje stubište vodilo do stambenih prostorija, od kojih se po jedna nalazila na svakom katu, a kuhinja se vjerojatno nalazila u potkrovlju. Takvu organizaciju prostora možemo pretpostaviti analogijom prema suvremenim kućama, obradenima u literaturi, koje su zadržale neke elemente koji na ovoj kući nisu pronađeni, primjerice napu u posljednjoj etaži.²⁵ Kuće tog tipa postojale su još u ranom srednjem vijeku,²⁶ a gradile su se i u kasnijim stoljećima, ne mijenjajući unutrašnju organizaciju prostora.²⁷

Medusobne razlike takvih uglavnom dvokatnica s po jednom prostorijom na svakoj etaži proizlaze iz načina na koji je riješeno odvajanje njihovih osnovnih dviju funkcija, gospodarske i stambene,²⁸ a koje je uglavnom ovisilo o mogućnostima što su bile uvjetovane položajem kuće u bloku i specifičnošću izgradnje svakog pojedinog bloka. Osnovna je razlika među njima u mogućnosti odnosno nemogućnosti smještaja vanjskog stubišta uz pročelje,²⁹ a daljnje razlike proistječu iz broja slobodnih pročelja što ih pojedina kuća ima. Pritom je osnovna tendencija što bolje odvajanje

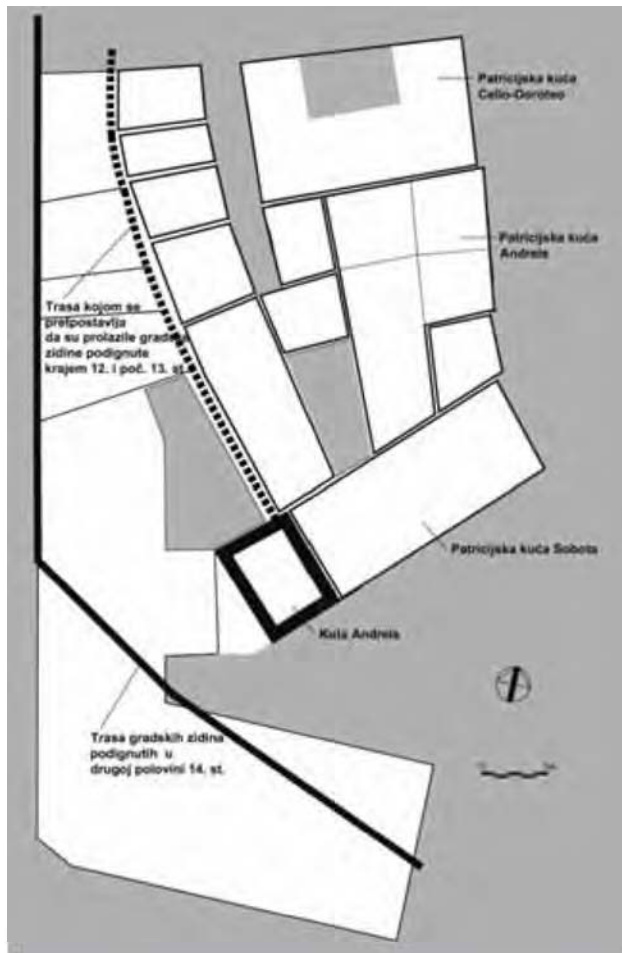

Prikaz bloka Andreis na Austrijskom premjeru grada Trogira iz 1830. godine

The Andreis block on the Austrian map of Trogir from 1830

prostora namijenjenih gospodarskoj odnosno stambenoj funkciji, koje se najbolje postiže upravo gradnjom vanjskog stubišta. Tako po funkcijama odvojeni prostori omogućavali su vlasnicima kuća odvojeno iznajmljivanje ili prodaju gospodarskih prostora u prizemljima, dućana (*statio, stacio*) i konoba (*canaua, caniuua, canipa*), o čemu su sačuvani brojni zapisi u trogirskim dokumentima 13. i 14. stoljeća.³⁰ Unatoč tomu što kuće ovoga tipa imaju relativno skromne unutarnje prostore, poneke od njih ostvarile su i pojedini reprezentativniji prostor, o čemu svjedoče bifore sačuvane na njihovim pročeljima,³¹ primjerice na kući u Grdskoj ulici.³² Prema tim biforama možemo pretpostaviti postojanje reprezentativnog prostora prvoga kata,³³ koji se u dokumentima spominje pod nazivom *camera*.³⁴ Ipak većina kuća ovoga tipa ima jednostavne prozorske otvore, po dva u zoni svakoga kata, najčešće simetrično raspoređena u dvije vertikalne osi.

Iz svega navedenoga možemo zaključiti da je kuća br. 5 među jednostavnijim kućama, koje pripadaju tipu kuće s po jednom prostorijom na svakoj etaži: sa samo jednim slobodnim pročeljem i bez vanjskoga stubišta ima i gospodarski

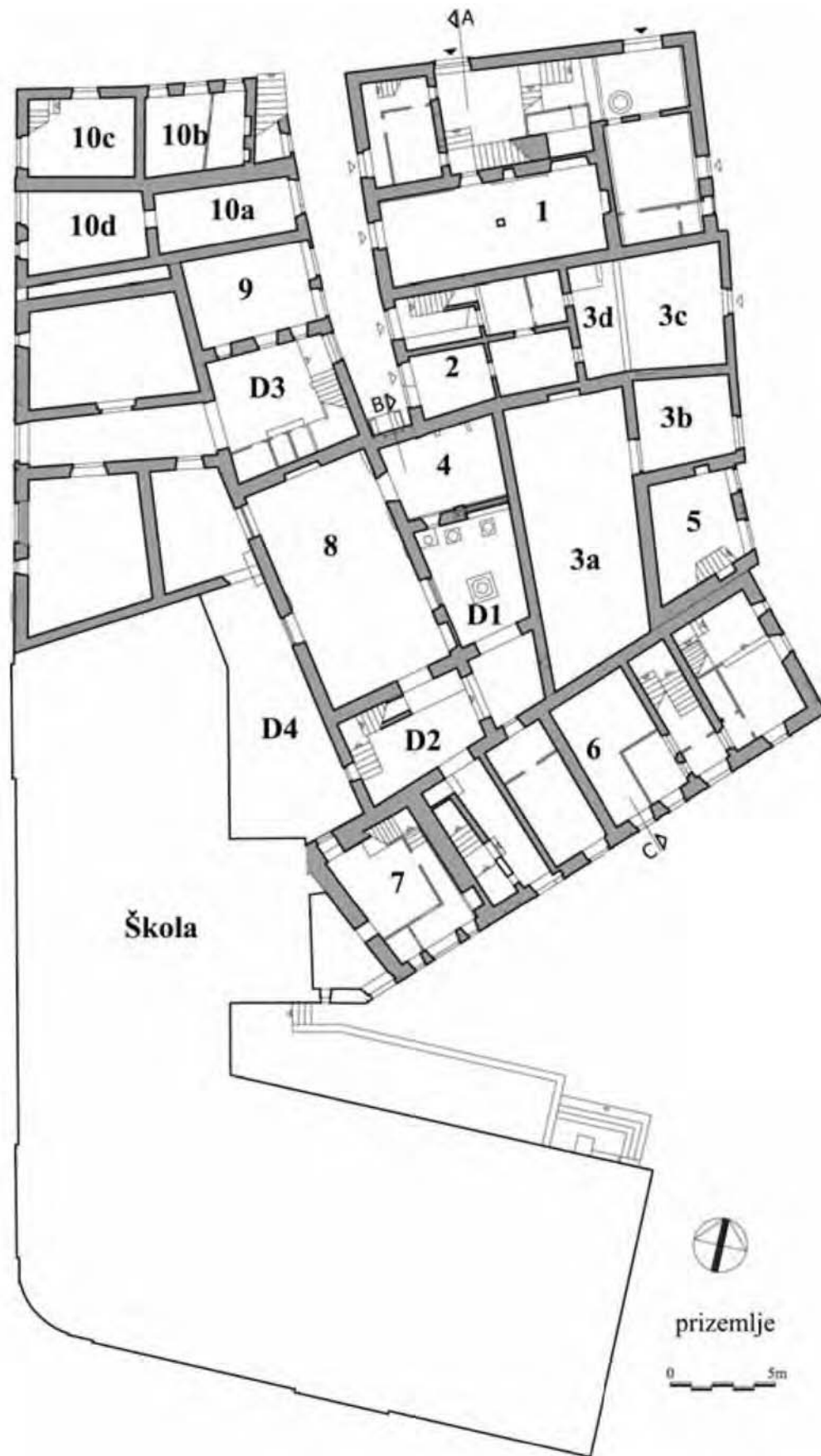

Shematski prikaz bloka Andreis s ucrtanim trasama gradskih zidina, Kulom Andreis te vlasništvom pojedinih rodova nad patricijskim kućama u bloku (izradila: Ivana Valjato Vrus)

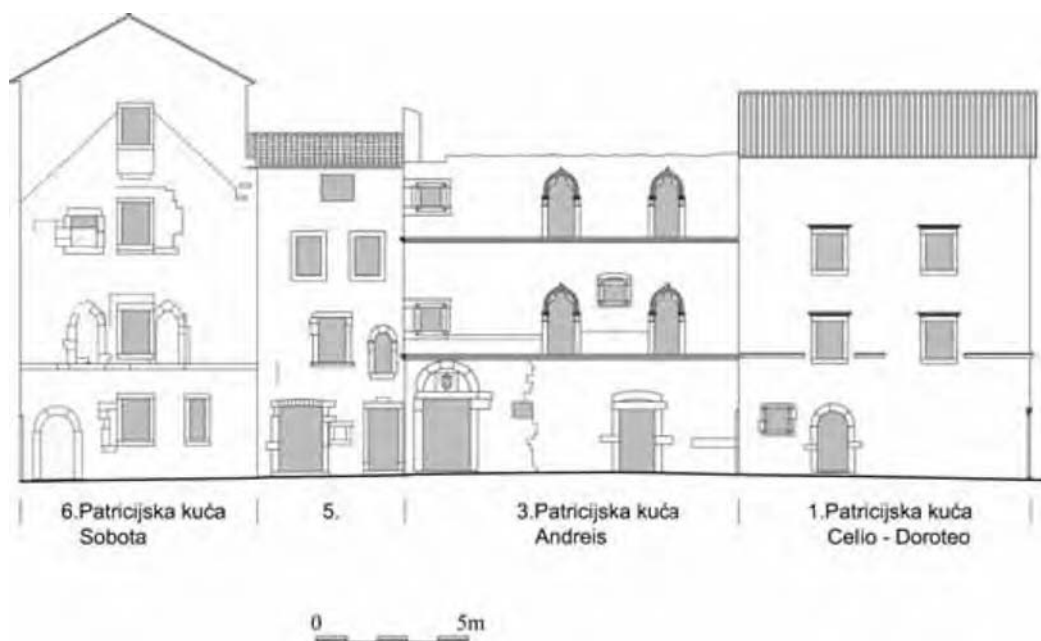
Schematic plan of the Andreis block, indicating the lines of the city walls, the Andreis Tower, and the property of various families in the block

i stambeni ulaz postavljen u zoni prizemlja na istom pročelju, zbog čega je unutrašnje stubište zauzelo dio prizemlja, prostor kojega je u većoj mjeri bio namijenjen gospodarskoj funkciji. Nema naznaka da je kuća imala zaseban prostor reprezentativne funkcije. Iz romaničkog doba sačuvalo se najviše kuća upravo toga tipa,³⁵ budući da su kuće složenije prostorne strukture mahom bile u vlasništvu bogatijih pojedinaca, koji su ih u nadolazećim stoljećima mogli preurediti u skladu s funkcionalnim i reprezentativnim zahtjevima novijih vremena.

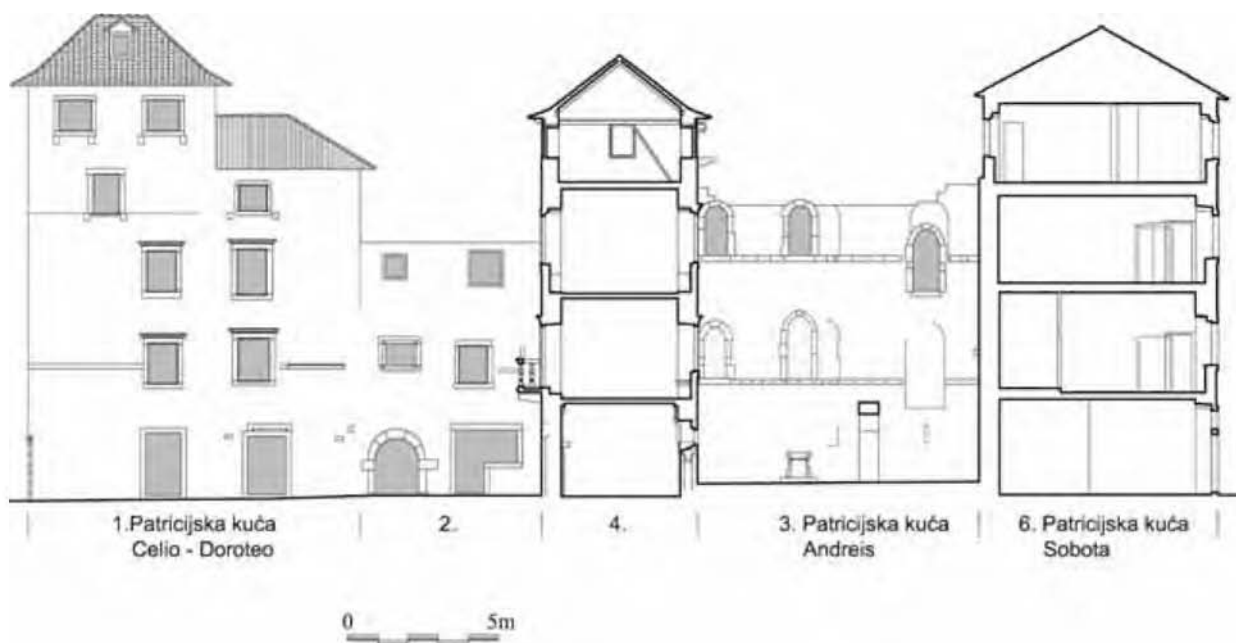
Pretpostavljamo da su istom tipu pripadale i kuće br. 9 i br. 2. Na kući br. 9 sačuvala su se rustična romanička vrata s lunetom³⁶ na istočnom pročelju u zoni prizemlja, dok na ostalim zidovima, prezidanima u kasnijim pregradnjama, nema sličnih otvora. Budući da se romanička kuća, od koje su sačuvana spomenuta vrata, vjerojatno nalazila na istoj čestici na kojoj se i danas nalazi kuća br. 9, zbog malih dimenzija te čestice pretpostavljamo da je i romanička kuća imala po jednu prostoriju na svakoj etaži, ali o broju etaža i organizaciji prostora nije moguće govoriti zbog manjka

Tlocrt prizemlja bloka Andreis (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The Andreis block, ground plan

Istočno pročelje bloka Andreis (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The Andreis block, eastern façade

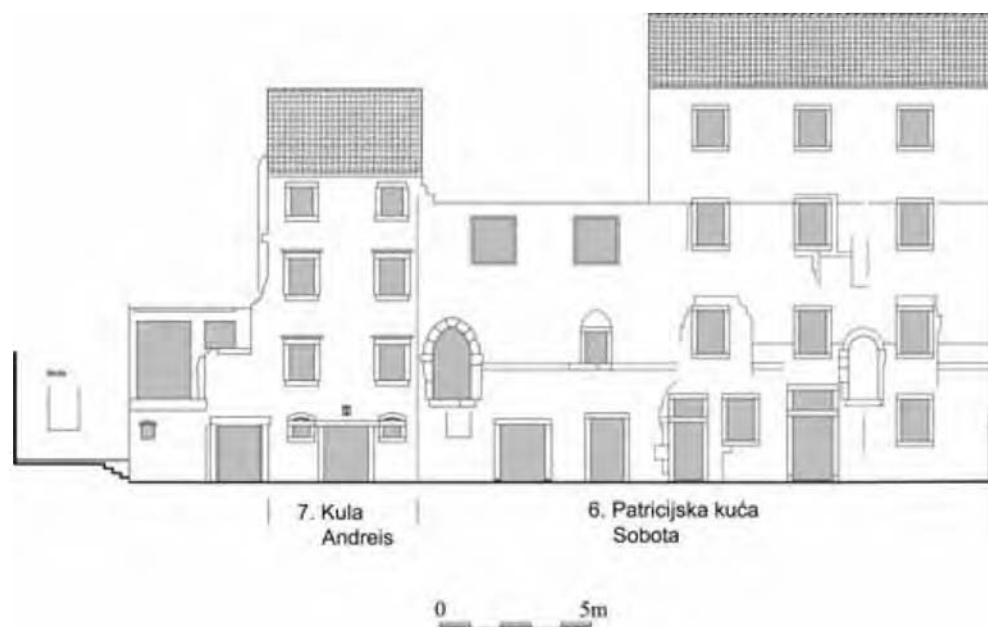
Zapadno pročelje bloka Andreis te presjeci B i C (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The Andreis block, western façade with cross-sections B and C

sačuvanih elemenata. Slično je i s kućom br. 2, na kojoj su se također očuvala samo romanička vrata³⁷ na zapadnom pročelju u zoni prizemlja.³⁸

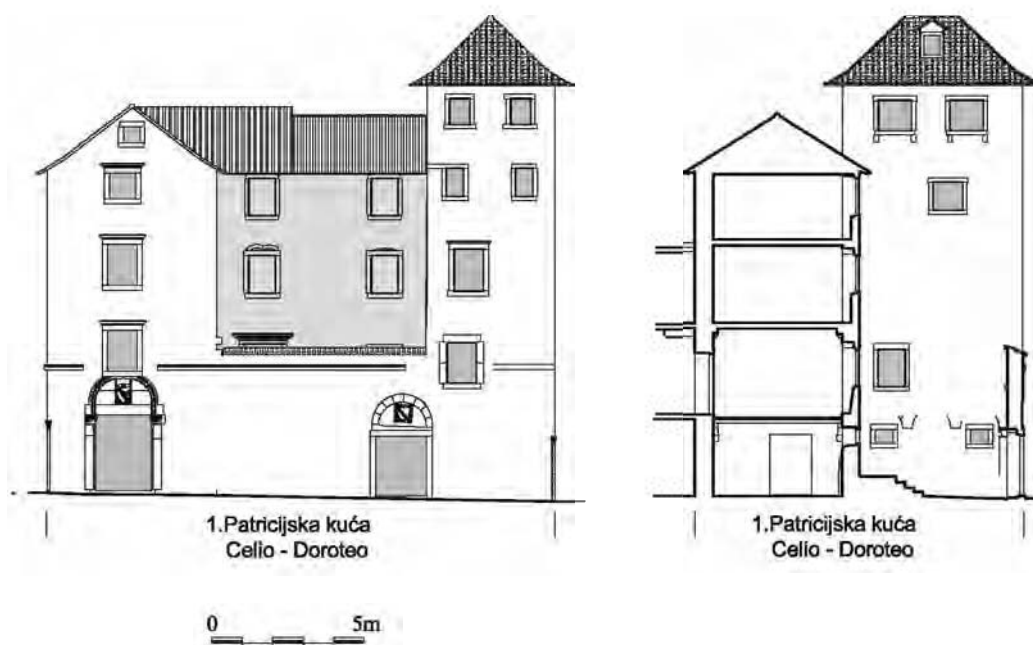
Kuće-kule i pretkomunalni stambeni sklop

Trogirske kule u sklopu gradskih zidina također su građevine kvadratičnog tlocrta s po jednom prostorijom na svakoj etaži,

ali ih od gore opisanog tipa kuća razlikuje njihova primarno obrambena funkcija,³⁹ premda uz nju imaju i onu stambenu.⁴⁰ Ta obrambena funkcija prvenstveno je određena položajem na kojem se kule grade, a na izgledu kula odražava se debljinom zidova i manjim brojem otvora. Prema pisanju Lucića bogatiji su građani prilikom obnavljanja i gradnje gradskih zidina krajem 12. i početkom 13. stoljeća podigli privatne kule u sklopu tih zidina.⁴¹ Te su se kule nalazile na vanjskom

Južno pročelje bloka Andreis (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The Andreis block, southern façade

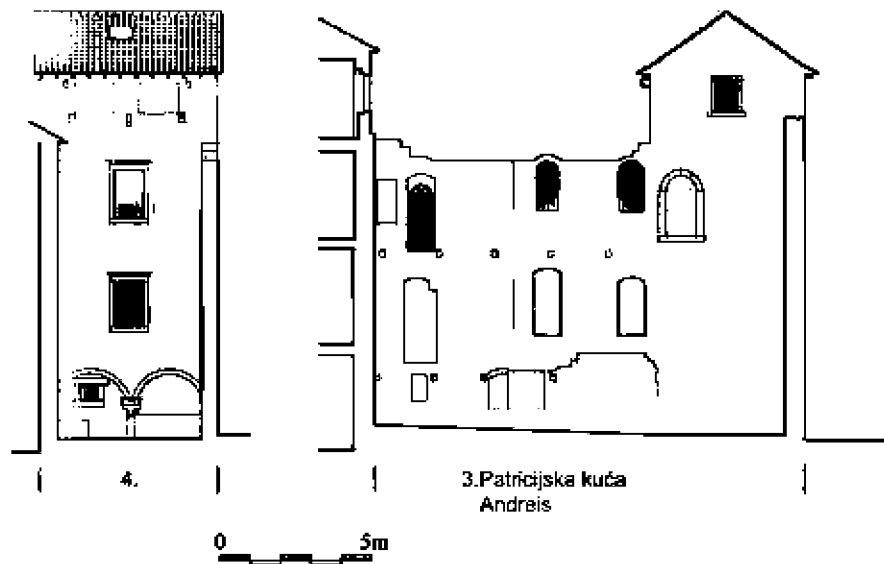

Sjeverno pročelje Patricijske kuće Celio-Doroteo i presjek A (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The patrician house of Celio-Doroteo, northern façade with cross-section A

licu bedema, a začelja su im bila u liniji zidina.⁴² U južnim i jugoistočnim gradskim zidinama Lucić ih nabraja pet: kula u sklopu njegove kuće, Kula sv. Nikole, Kula Vitturi, Kula Biskupije i Kula sv. Ivana.⁴³ Prema liniji kojom su jamačno prolazile te ranije gradske zidine u bloku, položaju kuće br. 7 u odnosu na te zidine, te prema debljini njezina sjevernog zida (preko 1 m), čija je struktura zidanja karakteristična za srednji vijek, pretpostavljamo da je i ta kuća prvotno bila jedna od kula, koju je krajem 12. odnosno početkom 13.

stoljeća podigao neki bogatiji građanin u sklopu gradskih zidina. Budući da su pripadnici plemićkog roda Andreis stoljećima posjedovali nekretnine na prostoru bloka smatramo da su oni podigli i spomenutu kulu, te smo je i nazvali Kulom Andreis.

Te su privatne kule u sklopu gradskih zidina, počevši od Kule sv. Ivana na jugoistoku do Kule Andreis na jugozapadu, rasporedene u jednoličnom ritmu, imale bitnu ulogu u obrani grada. Gradnja bedema oko Prigrada⁴⁴ – kojima se trebala

Južno dvorišno pročelje kuće br. 4 (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
House no. 4, southern courtyard façade

Unutrašnje lice zapadnog dvorišnog zida Patricijske kuće Andreis (arhitektonska snimka: I. Tenšek, I. Valjato Vrus)
The patrician house of Andreis, interior appearance of the western courtyard wall

obuhvatiti i Dominikanska crkva⁴⁵ – ukazala je na potrebu za pomicanjem trase gradskih zidina koje s jugozapada zatvaraju blok Andreis. Te su zidine pomaknute u drugoj polovini 14. stoljeća, pri čemu je Kula Andreis izgubila svoju funkciju u obrani grada i pala u zaborav, za razliku od ostalih kula koje nabraja Lucić. Na njezinu sjevernom pročelju, u zoni prvoga kata, nalazi se romanički prozor, dok je u zoni drugoga kata manji pravokutni prozor, koji za natprozornik i doprozornike ima sekundarno uzidan romanički vijenac s biljnim motivom. U prizemlju je u unutrašnjosti sačuvano nekoliko izduljenih konzola. Na sjevernom zidu uzidan je kameni nadvratnik. Na nadvratniku je uklesan natpis, riječi kojega su međusobno odijeljene istokračnim križevima:

+ S ... + CRUX + TV. NOS + SAL ...

Prema obliku urezanih križeva, sadržaju i epigrafskim odlikama može se zaključiti da je riječ o portalu crkve.⁴⁶

Te kule koje su bogatiji građani podizali krajem 12. i početkom 13. stoljeća u Trogiru nisu bile nezavisne građevine, već su se nalazile u sklopovima, koji su, kao i u drugim dalmatinskim gradovima u pretkomunalnom razdoblju,⁴⁷ podrazumijevali zajedničko dvorište zatvoreno kućama u kojem stanuje višeobiteljska zajednica. Dokumenti bilježe primjerice *domus cum curte et turri* u vlasništvu roda Lucio⁴⁸ i *in curia et domibus (...) sitis prope ipsam turrim* u vlasništvu roda Cega.⁴⁹ Budući da se već u 13. stoljeću vlasništvo nad nekretninom nalazi u rukama pojedinca, to jest jedne obitelji odnosno kućanstva, a ne roda kao cjeline,⁵⁰ takvi se sklopovi postupno osipaju.⁵¹ Mislimo da je takav stambeni sklop u vlasništvu roda Andreis postojao na prostoru bloka. Njegovi su se dijelovi u nadolazećim vremenima višekratno pregra-

đivali i preuređivali u skladu s novim zahtjevima, a neke od kuća prvotnog sklopa s vremenom su prešle u posjed drugih rodova. Ipak, većina je kuća stoljećima ostala u vlasništvu pripadnika roda Andreis.⁵² Istraživanja socijalne topografije Trogira pokazala su, naime, uobičajenim grupiranje nekretnina plemićkih rodova na reprezentativnim mjestima u gradu, među kojima su i gradske zidine, pogotovo ako se u vlasništvu roda nalazi i kula, te zadržavanje posjeda nad tim nekretninama u kasnijim stoljećima.⁵³ Cjelokupni posjed pripadnika pojedinog roda nad nekretninama simbolizirao je ujedno i moć toga roda, a grupiranje posjeda unutar grada dominaciju pojedinog roda na određenom prostoru u gradu.⁵⁴

Grb roda Andreis uzidan je na nekoliko kuća u bloku: nalazi se u luneti romaničkog portala na istočnom pročelju kuće br. 3, na sjevernom pročelju kuće br. 4 te na dvorišnom portalu i renesansnoj balustradi dvorišta D2.⁵⁵ Stubište sa spomenutom balustradom vodi u prostore kuće koja se nalazi zapadno od dvorišta, s vanjske strane linije starijih zidina, koja je također pripadala rodu Andreis,⁵⁶ a iz koje se dolazi u prostore kuće br. 8, koja je pak u svim etažama povezana s prostorima kuće br. 4. Tri spomenute kuće, br. 3, 4 i 8, zatvaraju dvorište D1 sa zapada, sjevera i istoka, a svaka je od tih kuća bila vratima ili trijemom povezana s rečenim dvorištem. Više kuća koje su bile u vlasništvu pripadnika roda Andreis nalaze se, dakle, u središnjem dijelu bloka.

Već smo naveli da se od pripadnika roda Andreis u Trogiru najranije spominje Blaž, sin Črnotin, 1227. godine.⁵⁷ Međutim nema sačuvanih dokumenata ranijih od 13. stoljeća koji bi spominjali ni začetnike rodova Lucio, Cega i Ursus u Tro-

Pročelje kuće br. 5, stanje 1952. godine (foto: C. Fisković, Romaničke kuće u Splitu i Trogiru, Starohrvatska prosvjeta ser. III, sv. 2, 1952., sl. 30.)

The façade of house no. 5 as it was in 1952

Portal s grbom roda Andreis
Portal with the coat of arms of Andreis family

giru – triju rodova čije je vlasništvo nad kulama uz gradske zidine posvjedočeno u srednjovjekovnim dokumentima.⁵⁸ Stoga smatramo da su uz spomenute rodove i pripadnici roda Andreis bili među bogatijim građanima o kojima piše Lucić, koji su prilikom obnove gradskih zidina krajem 12. i početkom 13. stoljeća podigli privatne kule, odnosno stambene sklopove s kulama uz gradske bedeme.

O kuli, odnosno kulama u vlasništvu pripadnika roda Andreis svjedoči dokument iz 1320. godine. To je odredba o zapljeni dobara u kojoj stoji »da se zbog mirnog stanja grada sve kule Šimuna i Gauzinje, sinova Marina Amblaževa, predadu zauvijek općini«. ⁵⁹ Riječ je o sinovima kneza Marina Andreisa. Jedna od spomenutih kula bila je Kula Andreis (br. 7), koja je tada imala važnu obrambenu funkciju budući da se još uvijek nalazila u sklopu ranijih gradskih zidina te da su uz nju pripadnici roda Andreis posjedovali i privatno dvorište (D1) i kuće koje ga zatvaraju. Mislimo da se na Kulu Andreis odnosi i zapis

iz 1336. u kojem je zabilježeno *ad ripam maris prope turrim heredum Simonis* – nasljednika gore spomenutog Šimuna.⁶⁰ Budući da odredba iz 1320. godine bilježi kule u vlasništvu braće Andreis, pretpostavljamo da se taj zapis odnosi i na kuću br. 4. To je kuća kvadratičnog tlocrta, s po jednom prostoriom na svakoj od ukupno četiri etaže, koja svojim uskim i visokim volumenom i danas strši nad okolnim kućama. U njezinu prizemlju nalazio se danas zazidani prolaz kojim se iz prilaza ulazilo u dvorište D1. Ta je kuća, odnosno kula, štitila ulaz u dvorište, koje je bilo jezgra stambenog sklopa što su ga u pretkomunalno doba podigli pripadnici roda Andreis.⁶¹

Patricijska kuća Andreis

Istočno od te kule, odnosno kuće i dvorišta D1, nalazi se Palača Andreis. Palača je danas u ruševnom stanju,⁶² a poznata

Natpis uzidan u sjeverni zid Kule Andreis
Inscription in the northern wall of the Andreis Tower

Zapadno lice zida koji dijeli prostore 3a od 3b Patricijske kuće Andreis (foto: Ž. Bačić, Fototeka Konzervatorskog odjela u Splitu)
The patrician house of Andreis, western side of the wall separating spaces 3a and 3b

Sjeverni zid prostora 3a (foto: Ž. Bačić, Fototeka Konzervatorskog odjela u Splitu)
Space 3a, northern wall

Zapadno dvorišno pročelje prostora 3a (foto: Ž. Bačić, Fototeka Konzervatorskog odjela u Splitu)
Space 3a, western courtyard façade

je po svojoj pregradnji iz 15. stoljeća, prilikom koje je preuređeno istočno, ulično pročelje u zoni katova te su ugrađeni čuveni renesansni kamini u unutrašnjosti.⁶³ Ta pregradnja ostavila je netaknutim veći dio zidova i otvora ranije kuće, koju ćemo dalje u tekstu nazivati Patricijskom kućom Andreis. Na istočnom, uličnom pročelju prilikom preuređivanja u 15. stoljeću ostavljen je već spomenuti romanički portal s grbom roda u luneti.⁶⁴ Pročelje je u zoni prizemlja, u južnoj polovici u kojoj se nalazi i romanički portal, zidano velikim klesancima fino obrađene površine, ukrašenima rubnom trakom, među kojima su uske sljubnice. To se pročelje, zajedno s uličnim pročeljima obližnjih kuća Sobota, ističe među sačuvanim romaničkim kućama u Trogiru ljepotom svoje zidne površine.⁶⁵

Prostor 3a,⁶⁶ odnosno njegovi zidovi, najočuvaniji je dio nekadašnje patricijske kuće. Taj prostor pravokutnog tlocrta ima, zaključno s visinom drugoga kata, gotovo u potpunosti sačuvane zidove zidane manjim klesancima, slaganim a

pravilne pojaseve, što je karakteristično za strukturu romaničkih zidova. Sjeverni dio zapadnog zida patricijske kuća dijeli sa spomenutom kulom, odnosno kućom br. 4. Na tom su zidu, u zoni drugoga kata, sačuvana romanička vrata, završena oblim lukom, koja su svojim okvirima okrenuta prema prostoru patricijske kuće. Veći dio tog istoga, zapadnog zida gleda na dvorište D1. To je dvorišno pročelje horizontalno podijeljeno trakama vijenca prvoga i drugoga kata. S unutrašnje strane zida u zoni prizemlja vidljivi su tragovi na mjestu gdje su se nalazila široka vrata.⁶⁷ Otvori katova raspoređeni su u tri vertikalne osi, od kojih je središnja pomaknuta prema sjeveru, tako da su na pročelju vidljivi tragovi starijih otvora. U zoni prvoga kata, u sjevernoj i središnjoj osi, nalaze se dva ranogotička prozora. U južnoj osi nalaze se tragovi zazidanog preinačenog otvora. Na istome mjestu nalazio se i prozor i vrata prvoga kata (vidi snimak unutrašnjeg lica zida), kojima su izvađeni okviri, a koji su vjerojatno završavali polukružnim lukom. Vjerojatno su se na tome mjestu nalazila vrata, do

kjih je nekad vodilo stubište smješteno u dvorištu. U zoni drugoga kata sačuvana su dva romanička prozora, u sjevernoj i središnjoj osi, dok je u južnoj osi ostao trag sličnog prozora. U istoj toj osi nalazi se i veći ranogotički otvor,⁶⁶ postavljen niže nego spomenuti prozori.⁶⁹ Sjeverni zid ima više otvora bez izrazitih stilskih karakteristika.⁷⁰ U istočnom zidu, koji dijeli prostor 3a od prostora 3b, sačuvalo se više vrata, postavljenih u dvije vertikalne osi. U južnoj osi, u zoni prizemlja, nalaze se široka pravokutna vrata, okviri kojih su okrenuti prema prostoru 3b⁷¹ i koja upućuju na postojanje prostorije gospodarske namjene u prizemlju. U istoj osi, u zoni prvoga i drugoga kata, sačuvana su romanička vrata, završena oblim lukom, okviri kojih su okrenuti prema prostoru 3a. U sjevernoj osi prvog i drugoga kata nalaze se po jedna zazidana vrata, izvadenih kamenih okvira.⁷² U zidovima koji su zajednički s kućama br. 5 i br. 6 nema otvora. U dijelu zida koji prostor 3a dijeli s kućom br. 5, u zoni prvoga kata sačuvala se dvojna ranogotička niša sa stupićem i kameni zidni umivaonik u zoni drugoga kata.⁷³

Prema sačuvanim zidovima i otvorima romaničkog i ranogotičkog stila nije moguće utvrditi koje je sve prostore i u kojem vremenskom razdoblju obuhvaćala Patricijska kuća Andreis. Možemo pretpostaviti veću kuću, složenijeg tlocrta, s glavnim uličnim portalom s grbom roda na istočnom reprezentativnom pročelju, te intimnijim stambenim prostorima orijentiranim prema privatnom dvorištu. Nije moguće utvrditi da li se na prostoru 3b prvotno nalazila zasebna kuća ili je od početka riječ o složenijoj prostornoj strukturi gdje su okviri vrata koja povezuju taj prostor s prostorom 3a okrenuti prema onom većem i reprezentativnijem. Otvori na sjevernom zidu prostora 3a svjedoče o postojanju dvorišta na prostoru 3d. Nije, međutim, moguće utvrditi vrijeme njegova nastanka ni da li se na tom prostoru u nekoj od pregradnji dio stambenih prostora patricijske kuće nalazio na tome mjestu. Ono o čemu ti sačuvani dijelovi zapravo svjedoče jest dinamika pregradnji stambenih prostora, pri čemu se postojeći zidovi i otvori nastoje što je moguće više sačuvati, uklopiti i prilagoditi novim zahtjevima, kako funkcionalnim tako i reprezentativnim.

Stambeni sklop, dakle, podignut u pretkomunalno doba s vremenom se podijelio na manje jedinice, koje više nisu bile u vlasništvu roda kao cjeline već pojedinca. Daljna sudbina tih jedinica ovisila o broju nasljednika i broju nekretnina u svakoj pojedinoj generaciji. Stoga su se u nekim generacijama veće kuće dijelile i prostori usitnjavali, a u idućima opet spajali u veća zdanja. Neki od dijelova prešli su i u vlasništvo pripadnika drugih rodova. Trogirski dokumenti 13. i 14. stoljeća očuvani su fragmentarno i po njima nije moguće pratiti sudbinu svake od pojedinih kuća u bloku. Ipak neki od njih donose nam dragocjene podatke, koji upotpunjuju naše poznavanje romaničke stambene arhitekture.

Prema sačuvanim dokumentima pripadnici roda Andreis posjedovali su u srednjovjekovnom Trogiru velik broj nekretnina.⁷⁴ Neki od tih dokumenata bilježe kuće koje su se nalazile na prostoru bloka. Najraniji su oni iz 13. stoljeća koji svjedoče o posjedu braće Dese i Marina Andreisa, sinova gore spomenutog Blaža. Desin posjed nalazio se uz gradske zidine.⁷⁵ Pretpostavljamo da je riječ o kući koja se nalazila

zapadno od dvorišta D1, što odgovara s obzirom na trasu kojom su prolazile starije gradske zidine. Među više nekretnina koje je imao njegov brat izdvaja se *palacium domini comitis Marini*.⁷⁶ Napis *palacium* izuzetno je rijedak u sačuvanim trogirskim srednjovjekovnim dokumentima.⁷⁷ Budući da su preci Marina Andreisa podigli stambeni sklop na reprezentativnom položaju u gradu, te da su njegovi nasljednici stoljećima zadržali vlasništvo nad nekretninama na prostoru bloka, možemo i njegov *palacium* locirati na prostoru bloka, točnije mislimo na kuću odnosno kuće istočno od dvorišta D1. Prilikom boravka kralja Bele u Trogiru komuna je, »da bi ugodila kralju i njegovoj vojsci stavila na raspolaganje kuće kako bogatih tako i onih siromašnih«. ⁷⁸ Gostoprimstvom se istaknuo upravo Marin Andreis⁷⁹ te mu je kralj dao u posjed dva sela u trogirskom distriktu jer je »on bio zaslužio dar ovog sela uslugama učinjenim toliko Beli, koliko kraljici i Stjepanu, njegovu sinu, kad je, gonjen od Tatara, dobio sigurno sklonište u Trogiru«. ⁸⁰ Moguće je iznijeti pretpostavku da su neki članovi najužeg dijela kraljeve svite za svog boravka u Trogiru bili odsjeli upravo u Marinovoj kući. Nekretnine Marinovih sinova Šimuna, Gavižnje i Andrije također su se nalazile na prostoru bloka. O kulama koje su posjedovali Šimun i Gavižnja već je bilo riječi. Andrijina kuća spominje se kao mjesto sklapanja ugovora.⁸¹ Dokumenti ne bilježe posjed njegova sina Marina, već tek njegovih unuka Blaža i Nikole. Lucić, pišući o nemirima u gradu krajem 14. stoljeća, bilježi da su 1392. godine bila konfiscirana dobra Blažu i Nikoli, sinovima Andrije Marina, istovremeno kada su bile konfiscirane i kuće koje su pripadale Nikoli Soboti, te nadodaje: »Kako Sobotine kuće graniče s onima braće Andreis, mora da su ovo one iste što ih i danas posjeduje ista obitelj Andreis pokraj samostana svetog Petra, dok su Sobotine one pokraj svetog Duha gdje se još u našim danima vidio grb Vitturija Sobote.«⁸² Zapis se odnosi na Patricijsku kuću Sobota, odnosno kuću br. 6.⁸³ Iz zapisa se vidi da su tijekom 14. stoljeća kuće u južnom dijelu bloka došle u posjed pripadnicima roda Sobota.⁸⁴ U drugoj polovici 14. stoljeća, kako smo već naveli, sagrađen je novi potez južnih gradskih zidina, koje su pomaknute južnije od ranijih. Pritom je i Kula Andreis izgubila svoju funkciju u obrani grada, čime se umanjila i njezina važnost, što je možda bio i jedan od razloga zbog kojih krajem stoljeća nije više bila u posjedu roda Andreis. U vlasništvu pripadnika roda Sobota bila je i kuća podignuta na prostoru grada nastalom pomicanjem zidina. Tu su kuću 1397. godine donirali Bratovštini Svetoga Duha koja ju je preuredila u crkvu.⁸⁵ Prema Luciću pripadnici roda Sobota gradili su svoje kuće na tome mjestu polovicom 14. stoljeća. On, pišući o gradnji nekih javnih zgrada u to vrijeme,⁸⁶ kaže: »Vjerujem da je u isto vrijeme bila sagrađena i kuća Vitturija Sobote pokraj gostinca sv. Duha koja danas služi za fontik, kao i druge kuće koje imaju vrata s glatkim lukom okovanim sve do gornjeg praga.«⁸⁷

Patricijska kuća Sobota

Patricijska kuća Sobota također pripada tipu kuće složenije prostorne strukture. U tlocrtu ima oblik izduljenog pravo-

Bifora s grbom roda Sobota
Bifora with the coat of arms of the Sobota family

kutnika. Ima reprezentativno južno i istočno pročelje.⁸⁸ Zidano je velikim klesancima s laganima u pravilne pojase, fino obrađene površine, među kojima su uske sljubnice. Traka vijenca prvoga kata opasuje pročelja. Od drugog pojasa iznad vijenca, prema gore, klesanci su dodatno ukrašeni rubnom trakom. Po sredini južnog pročelja ostao je trag većeg portala, dok su manja romanička gospodarska vrata sačuvana na istočnom pročelju. To pokazuje osnovnu tendenciju srednjovjekovnih kuća za što potpunijim odvajanjem prostora namijenjenima stambenoj i gospodarskoj funkciji. Iznad spomenutog traga portala, u zoni prvoga kata, ostao je trag šireg prozorskog otvora, vjerojatno bifore, koja je naglašavala reprezentativnost pročelja. Zapadno od njih su ranogotički prozor i vrata, odnosno veći otvor istih stilskih karakteristika. Otvori postavljeni na pročeljima u zoni kata nalaze se na istoj visini, dok pod onima prozorskim teče traka vijenca duž pročelja. U začelju, u zoni prvoga kata, sačuvan je veći romanički prozor srpastog luka.⁸⁹ Ti nam otvori, međutim, ne mogu otkriti izvornu unutrašnju podjelu i organizaciju prostora, kao što nije moguće utvrditi je li i ova romaničko-ranogotička kuća prvotno zamišljena kao jedinstven stambeni prostor jednoga kućanstva ili je od početka bila podijeljena na više zasebnih stambenih cjelina.⁹⁰ Prema Lucićevu pisanju pretpostavljamo da je kuća preuređena polovicom 14. stoljeća, kada su podignuta reprezentativna ulična pročelja, dok se u začelju iskoristio postojeći stariji zid.⁹¹ Kuća je imala »vrata s glatkim lukom okovanim sve do gornjeg praga«,⁹² dok je bifora vjerojatno sličila onoj ro-

maničkoj, uzidanoj u dvorišnom zidu nekadašnje Biskupske palače, na kojoj se nalazi grb roda Sobota.⁹³

Patricijska kuća Celio-Doroteo

Unutar kuća složenije prostorne strukture moguće je izdvojiti poseban tip koji čine trokrilne kuće, krila kojih zatvaraju unutrašnje dvorište odijeljeno od ulice visokim zidom.⁹⁴ Kuća tog tipa sačuvala se u sjeveroistočnom dijelu bloka. Prema grbovima uzidanim u drugoj polovini 15. stoljeća u lunete dvorišnih portala na sjevernom pročelju nazivamo je Patricijskom kućom Celio-Doroteo.⁹⁵ Nije poznato u čijem se vlasništvu kuća ranije nalazila. Zidovi prizemlja i dvaju katova zidani su manjim duguljastim klesancima, grubo obrađene površine, s laganima u pravilne pojase. Profilirani trbušasti vijenac prvoga kata obuhvaća vanjska pročelja. U zoni prizemlja, na sjevernom pročelju, sačuvalo se srpasti luk s lunetom koji je pripadao romaničkom portalu u dvorišnom zidu i gotički portal s lunetom koji vodi u istočno krilo kuće. U južnom dijelu istočnog pročelja nalaze se manja romanička vrata srpastog luka.⁹⁶ Tri krila te patricijske kuće zatvaraju privatno dvorište, koje je od ulice, prema sjeveru, odvojeno visokim zidom. Udobnosti dvorišta doprinose trijemovi koji se nalaze u prizemljima istočnoga i zapadnoga krila: istočni se trijem prema dvorištu otvara jednim širokim lukom, a zapadni s tri luka. Zapadni je trijem bio i bogatije ukrašen,

Luneta dvorišnog portala Patricijske kuće Celio-Doroteo
The patrician house of Celio-Doroteo, a lunette of the courtyard portal

Sjeverni kapitel zapadnog trijema Patricijske kuće Celio-Doroteo
The patrician house of Celio-Doroteo, northern capital of the western porch

Kapitel trijema kuće br. 4
House no. 4, capital of the porch

kako je suditi po sačuvanom sjevernom polukapitelu. Dok je zapadni trijem bio povezan isključivo s dvorištem, kroz istočni trijem moglo se doći i do ulaza u gospodarski prostor, koji se nalazio u prizemlju južnoga krila. Dvorište je ujedno bilo i čvorište komunikacija: u stambene prostore katova vodilo je strmo jednokrako stubište prislonjeno uz južno dvorišno pročelje, koje je bilo odmaknuto od otvora trijema u zapadnom krilu, a vodilo je do podesta smještena u uglu što ga zatvaraju južno i istočno krilo. Odvajanje prostora namijenjenih stambenoj i gospodarskoj funkciji u toj je kući bilo ostvareno smještajem gospodarskog prostora u prizemlje južnoga krila te postavljanjem gospodarskih vrata na istočnom pročelju, dok su se ulazi u stambene prostore, odnosno u dvorište, nalazili na sjevernom pročelju.⁹⁷

Tom tipu kuće možemo pribrojiti još jednu u Trogiru i dvije u obližnjem Splitu.⁹⁸ Bočna krila tih kuća, među kojima se proteže dvorišni zid, djeluju kao kule. To je jedna od posljednjih reminiscencija na nekoć nužnu obrambenu funkciju volumena koji su se podizali uz privatna dvorišta, a koja je razvojem komunalnih institucija gubila na važnosti, te unutar grada postupno nestajala.⁹⁹ U daljnjem razvoju tipa kuće s unutrašnjim dvorištem to je ujedno i element koji će se prvi izgubiti. Te su kuće uspjele realizirati nove težnje za većom udobnošću i potpunijim odvajanjem privatnog života od onog javnog: dvorište s trijemom pripada samo jednom stambenom zdanju i potpuno je zaklonjeno i od ulice i od susjednih zgrada. Takva dvorišta s trijemovima nastaju još pod okriljem romaničke stambene arhitekture,¹⁰⁰ ali puni zamah doživljavaju nastupom gotičkog stila,¹⁰¹ nastavljajući se razvijati i u stoljećima koja slijede.

Dvorište roda Andreis (D1) također se mijenjalo u skladu s novim zahtjevima: od zajedničkog dvorišta pretkomunalnog višeobiteljskog stambenog sklopa do privatnog dvorišta gotovo potpuno okružena kućama pripadnika jednog patricijskog roda, u kojega vodi androna kroz prizemlje kuće (br. 4), na čijem je pročelju istaknut grb roda. Privatnost tog dvorišta ograničena je u 14. stoljeću vlasništvom pripadnika drugog roda – Sobota, nad kućama koje zatvaraju južnu stranu dvorišta.¹⁰² U nemogućnosti ostvarivanja potpune privatnosti u svom dvorištu, pripadnici roda Andreis ipak nisu odustajali od njegova preuređenja u skladu s novim standardima, otvarajući tako njegovu sjevernu stranu trijemom, lukove kojeg podržava stup s lijepim gotičkim lisnatim kapitelom.¹⁰³

Promjene koje u stambenoj arhitekturi unosi novi stil – gotika – odrazile su se, dakle, ponajprije upravo na privatnim dvorištima. Premda na pročeljima kuća nalazimo i otvore ranogotičkih stilskih karakteristika, njihov raspored na tim pročeljima svjedoči da im je upotreba istovremena s onima romaničkima,¹⁰⁴ te da njihovo postavljanje na pročelja nije

bilo uvjetovano novim funkcionalnim ili reprezentativnim zahtjevima. Zapravo su grbovi rodova postavljeni u lunete otvora romaničkog stila simbolizirali i svjedočili o stoljetnoj moći koju su pojedini rodovi imali u srednjovjekovnom Trogiru. To je prije svega onaj sačuvani s grbom roda Andreis u luneti, koji je ostavljen i prilikom gradnje reprezentativnog uličnog pročelja u 15. stoljeću. Pripadnici roda Sobota, gradeći polovicom 14. stoljeća, na pročelje patricijske kuće postavljaju svoj grb: on se mogao nalaziti ili u polukružnoj luneti portala trag kojega je vidljiv na pročelju ili u romaničkoj bifori nad tim portalom. I pripadnici roda Celio-Doro-teo grb svog roda nisu umetnuli samo u gotički portal svoje patricijske kuće, već i u romaničku lunetu onoga dvorišnog. Upotreba oblika romaničkog stila u tako dugom vremenskom rasponu u dalmatinskim gradovima protumačena je postojanjem »monumentalnih romaničkih prototipova koji su zadovoljavali sve zahtjeve života gradskih središta.«¹⁰⁵ U stambenom graditeljstvu srednjovjekovnoga grada glavni je uzor bila komunalna palača. Ona trogirski bila je podignuta u 13. stoljeću,¹⁰⁶ vjerojatno već u zreлом romaničkom stilu,¹⁰⁷ te je uzorom u stambenoj arhitekturi toga grada bila gotovo stoljeće i pol.¹⁰⁸

U našem smo radu analizom arhitektonskih snimaka bloka te podataka iz historiografije i sačuvanih dokumenata 13. i 14. stoljeća pokazali da su pripadnici roda Andreis na prostoru bloka još u pretkomunalnom razdoblju, krajem 12. i početkom 13. stoljeća, podigli stambeni sklop – *domus cum curte et turri* – koji je obuhvaćao privatno dvorište okruženo kućama u vlasništvu roda, među kojima su bile i kule, od kojih je jedna branila ulaz u dvorište sklopa, dok se druga, kao i slične kule koje su u to vrijeme u Trogiru podizali i drugi plemićki rodovi, nalazila u sklopu gradskih zidina. Ta je kula nazvana Kulom Andreis. Također smo ukazali na trasu kojom se pretpostavlja da su prolazile spomenute gradske zidine na prostoru bloka. Pomicanjem gradskih zidina prema jugu, u drugoj polovici 14. stoljeća, Kula Andreis gubi svoju funkciju u obrani grada, a prema podacima u izvorima već krajem tog stoljeća, zajedno s drugim kućama na južnom i jugoistočnom pročelju bloka, u vlasništvu je patricijskog roda Sobota. Promjene u tom i kasnijim razdobljima dovele su do transformacije sklopa koji se dijeli na manje stambene jedinice, vlasnici kojih nisu više samo pripadnici spomenutih rodova Andreis. U bloku se sačuvalo više romaničkih kuća, koje pripadaju različitim tipovima: od onih jednostavnih, s po jednom prostorijom na svakoj etaži, preko spomenutih kula do reprezentativnijih zdanja složenije prostorne strukture, od kojih neka uključuju i privatna dvorišta. Ta su dvorišta pokazatelji nove težnje za većom udobnošću i potpunijim odvajanjem privatnog života od onog javnog, a svoj će puni zamah doživjeti u gotičkoj stambenoj arhitekturi.

Bilješke

- 1
Rezultati prikazani u članku proizašli su iz znanstvenog projekta *Arhitektura i urbanizam hrvatskog kasnog srednjovjekovlja*, što se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.
- 2
CVITO FISKOVIĆ, Romaničke kuće u Splitu i Trogiru, u: *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III., sv. 2 (1952.), 129–178.
- 3
Sačuvane arhivske izvore 13. stoljeća objavio je MIHO BARADA, Trogirski spomenici, dio 1., *Zapisci pisarne općine Trogirske*, sv. I., od 21. X. 1263. do 22. V. 1273., *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* (dalje: MSHSM), knjiga 44, Zagreb, 1948.; MIHO BARADA, Trogirski spomenici, dio 1., *Zapisci pisarne općine Trogirske*, sv. II., od 31. I. 1274. do 1. IV. 1294., MSHSM, knjiga 45, Zagreb, 1950.; MIHO BARADA, Trogirski spomenici, dio II. *Zapisci sudbenog dvora općine trogirske*, svezak I., od 8. VIII. 1266. do 6. XII. 1299., MSHSM, knjiga 46, Zagreb, 1951.
- 4
TOMISLAV MARASOVIĆ, Stambena kuća u Trogiru Radovanova doba, u: *Zbornik radova: Majstor Radovan i njegovo doba*, (ur.) Ivo Babić, Trogir, 1994., 193–199.
- 5
Istočno od prilaza, odnosno dvorišta D1, moguće je pretpostaviti prvotnu parcelaciju s česticama veličine otprilike 4, 5–5 x 5, 5–6 metara (razlike u duljini odnosno širini pojedinih čestica posljedica su mogućnosti otkupa polovice zida postojeće kuće prilikom gradnje na susjednoj čestici, što odgovara prosječnoj debljini zidova romaničkih kuća od 0,6 metara). Dvije takve čestice zauzela je kuća na prostoru 3a, a po jednu dijelovi na prostorima 3b, 3c, 3d (uključujući i prostor na koji se recentno proširila kuća br. 2) i kuća br. 5. Dva usporedna niza čestica slična ovima moguće je rekonstruirati i u blokovima sjeverno od bloka Andreis, a koji se usporedo nižu uz ulicu koja istočno od njih teče u smjeru sjever–jug. Zapadno od ta dva usporedna niza u 13. stoljeću nalazimo kuće koje su začeljima prislonjene uz gradske zidine, a otvorima orijentirane prema istoku, na prostor koji se nalazi između njih i na spomenuta dva usporedna niza (kuća br. 9 u bloku Andreis, kuća s romaničkim vratima u susjednom sjevernom bloku, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, br. 60). Taj je prostor u pretkomunalno doba bio dijelom privatiziran: kuća br. 4 u prizemlju koje se nalazio zazidani prolaz odijelila je tako dvorište D1 od prilaza, dok je na sličan način zatvoren prostor unutar bloka sjeverno od bloka Andreis, gradnjom romaničke dvokatnice s prolazom u prizemlju u koji sa sjeverne strane vode široka romanička vrata, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, br. 61. Prostor unutar blokova nastavio se sužavati izgradnjom i u kasnijim stoljećima. Tako je kuća br. 1, osim što je zauzela prostor četiriju prvotnih čestica, od kojih se na prostoru jedne smjestilo dvorište, zauzela i dio prostora prilaza, iz čega i proizlazi razlika u veličini volumena krila koja s istočne i zapadne strane zatvaraju dvorište. Budući da nije poznata točna trasa kojom su prolazile zapadne i jugozapadne antičke gradske zidine, kao ni njihov odnos s trasom kasnijih zidina, nije moguće bez arheoloških istraživanja točnije datirati opisanu parcelaciju kao ni kasniju privatizaciju prostora prilaza i dvorišta unutar tih blokova.
- 6
Blok su snimili i nacrtali Ivana Valjato Vrus, d.i.a. i Ivan Tenšek, d.i.a., kojima zahvaljujem na savjetima i sugestijama kojima su doprinijeli u izradi ovog rada. Fotografije, ukoliko nije drugačije naznačeno, snimila je autorica teksta.
- 7
IVAN LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Split, 1979.
- 8
Dokumente 13. stoljeća objavio je MIHO BARADA (bilj. 3), kao i dio dokumenata 14. stoljeća: MIHO BARADA, *Trogirski spomenici*, *Zapisci kurije grada Trogira od 1310.–1331.*, Split, 1988. Neobjavljeni dokumenti 14. stoljeća čuvaju se u Državnom arhivu u Zadru, u fondu Arhiv Trogira (dalje: DAZd, AT).
- 9
Uspostavljena rodoslovlja trogirskih plemićkih rodova omogućila su uvrđivanje vlasnika pojedinih kuća koji se spominju u srednjovjekovnim dokumentima te na temelju njih relativno lociranje tih kuća na prostoru Trogira, vidi: MLADEN ANDREIS, *Trogirski patricijat u srednjem vijeku*, u: *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, 2 (2002.), 5–210; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY – ANA PLOSNIĆ, *Socijalna topografija Trogira u XIII. stoljeću*, u: *Povijesni prilozi*, 25 (2003.), 37–92; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY LATIN – ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ, *Socijalna topografija Trogira u 14. stoljeću*, u: *Povijesni prilozi* (2007.) (u tisku).
- 10
CARL GEORG FRIEDRICH HEYER, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg, 1873., pretisak: Zagreb, 1995., 1, tabla 1.
- 11
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 143, 176 kuća br. 57.; CVITO FISKOVIĆ, *Kuća povjesnika Pavla Andreisa u Trogiru*, u: *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu*, 7 (1969.), 215.
- 12
CARL GEORG FRIEDRICH HEYER (bilj. 10), 1.
- 13
MLADEN ANDREIS (bilj. 8), 31, 33.
- 14
MLADEN ANDREIS (bilj. 8), 38.
- 15
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 987.
- 16
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 115–116, 204, 987.
- 17
Povjesničar je zabilježio krunište s potpornim zupcima uz sjeveroistočni ugao Kule sv. Nikole i trag kruništa sa strelištem iznad vrata dvorišta Biskupije, vidi: IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 982–983.
- 18
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 987, plan grada Trogira.
- 19
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 987. Danas se na njihovu mjestu nalazi zgrada škole.
- 20
U arheološkim istraživanjima u južnom i sjeveroistočnom dijelu Trogira posvjedočeno je koncentrično širenje grada pomicanjem zidina, vidi: VANJA KOVAČIĆ, *Porta dominica i crkva sv. Dujma u Trogiru*, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 34 (1994.), 51–52, 55, 60–67; VANJA KOVAČIĆ, *Trogirske fortifikacije u XV. stoljeću*, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 37 (1997.–1998.), 125, 128.; IVO BABIĆ, *Sjeveroistočni bedemi antičkog Trogira*, u: *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, (ur.) Nenad Cambi, Slobodan Čače i Branko Kirigin, Split, 2002.,

397–401; VANJA KOVAČIĆ, Nuove scoperte nella Tragurion ellenistica, *Ibidem*, 387, fot. 5.

21

Danas se na njihovu mjestu nalazi zgrada škole. Pretpostavci o pomicanju zidina koje su s južne strane zatvarale blok Andreis u drugoj polovini 14. stoljeća u prilog govori i podjela prostora u onom dijelu bloka Andreis koji se nalazi između trase dvojih zidina gdje su se formirale trapezoidne čestice koje se povećavaju od sjevera prema jugu.

22

Na zapadnom pročelju kuće koja se nalazi sjeverno od zgrade škole u zoni prizemlja sačuvala su se dva otvora, za koja je C. Fisković iznio pretpostavku da bi mogla biti romanička, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 175, br. 53. U nedavnim arheološkim sondiranjima pronađeni su ostaci zida koji je dijelio srednjovjekovni Grad od Prigrada, a koji su poslužili kao temelj zapadnim pročeljima kuća na Obrovu, vidi: VANJA KOVAČIĆ (bilj. 20, 1997.–1998.), 112–114. Budući da se pročelje spomenute kuće temelji na ostacima zida koji je dijelio srednjovjekovni Grad od Prigrada te da je naređenje o rušenju toga zida izdano 1420. godine nakon mletačkog osvajanja grada, vidi: IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 998, 1004, ti su se otvori možda prvotno nalazili na nekoj kući unutar grada, te su bili naknadno uzidani.

Četiri manje kuće u sjeverozapadnom dijelu bloka (kuće br. 10a–10d) krajem 20. stoljeća potpuno su prezidane, međusobno spojene i preuređene u hotel. Prije zahvata načinjena je snimka postojećeg stanja. Snimka u mjerilu 1:50 čuva se u Konzervatorskom odjelu u Splitu, a izradio ju je Ivo Vojnović, d.i.a. koji je ujedno i vodio zahvat. Na podacima i snimkama zahvaljujem kolegici Vanji Kovačić. Ni na jednoj od kuća nisu zabilježeni otvori ni romaničkih ni ranogotičkih stilskih oznaka. Na sjeverozapadnom uglu, u zoni prizemlja, sačuvao se ugaoni stupić s gotičkim lisnatim kapitelom. Prilikom radova u prizemljima dviju kuća koje se nalaze uz Obrov pronađen je i dio spomenutoga gradskog zida koji je dijelio srednjovjekovni Grad od Prigrada.

23

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), fotografija br. 30.

24

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 136, 176, kuća br. 58. Vratima su recentno izmijenjeni okviri.

25

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 140; TOMISLAV MARASOVIĆ, Razvoj stambene kuće u Splitu, u: *Zbornik društva inženjera i tehničara*, 1, (ur.) Slavko J. Sirišćević, Split, 1958., 98–100; IVO PETRICIOLI, Ostaci stambene arhitekture romaničkog stila u Zadru, u: *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. IX (1962.), 120; IGOR FISKOVIĆ, Gotička kultura Trogira, u: *Mogućnosti*, 10–11 (1980.), 1042–1043; TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 197; IRENA BENYOVSKY, Privatni prostori grada Trogira u kasnom srednjem vijeku, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 29 (1996.), 54–56.

26

TOMISLAV MARASOVIĆ, Preuređenje srednjovjekovnih kuća jugoistočno od Vestibula Dioklecijanove palače, u: *URBS*, XI (1957.), 67–75; TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 25, 1958.), 97–98.

27

TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 25, 1958.), 98–102.

28

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 134, 135, 152.

24

29

TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 197.

30

Primjerice: MIHO BARADA (bilj. 3, 1948.), dokumenti broj 16, 20, 44, 95, 113, 117, 25, 370, 373, 374, 432; MIHO BARADA (bilj. 3, 1950.), dokument broj 38; MIHO BARADA (bilj. 8) dokumenti broj 14, 99; *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae* (dalje: CD), (ur.) Tadija Smičiklas, sv. VIII., Zagreb, 1910., dokument br. 252; DAZd, AT I/6, f. 15r; XL/1, f. 4r–4v; LXVI/3, f. 6v–7r; LXVI/3, f. 28r; LXVI/5, f. 6v etc.

31

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 139, 142, 160.

32

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 172, kuća br. 3.

33

TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 25, 1958.), 99–100.

34

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 131; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 47.

35

U katalogu sačuvanih romaničkih kuća u Trogiru što ga donosi C. Fisković za gotovo polovicu se može pretpostaviti da su pripadale tipu kuće s po jednom prostorijom na svakoj etaži, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 172–176.

36

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 175, br. 54.

37

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 55.

38

Kuća se recentno proširila na prostor 3d. Njezin raniji perimetar zabilježen je na austrijskom premjeru grada.

39

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 154–155; TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 197.

40

Primjerice, godine 1371. trogirski biskup Nikola Kažotić oporučno ostavlja krevet *in camera turris*, vidi: MARIJA KARBIĆ – ZORAN LADIĆ, Oporuke stanovnika grada Trogira u Arhivu HAZU, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 43 (2001.), 208.

41

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 115–116, 204, 987.

42

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 116, 987.

43

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 987–991; VANJA KOVAČIĆ (bilj. 20, 1997.–1998.), 109–110, 133.

44

Najstariji zapis o gradnji zidina oko burga potječe iz 1286. godine. Gradnja zidina Prigrada završena je 1419. godine, otkad se Prigrade naziva Novim gradom, vidi: IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 992, 908.

45

Godine 1412. godine odlučeno je da se radi gradnje zidina sruši kuća u kojoj su do tada stanovali dominikanci, vidi: IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 993. Pretpostavljamo da je riječ o zgradi koja se nalazila južnije od crkve.

- 46
Kamen na kojem se nalazi natpis većim je dijelom prekriven žbukom. Sadržaj natpisa je vjerojatno *s(ancta) crux tu nos sal(vas)*. Zahvaljujem kolegici Vanji Kovačić što je razriješila funkciju te spolije.
- 47
MARIJA PLANIĆ-LONČARIĆ, Pregradnje na prostorima stambenih zona na području Dubrovačke Republike, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4–5 (1978.–1979.), 227–229; MARIJA PLANIĆ-LONČARIĆ, Zajednički prostori stambenih zona srednjovjekovnog Dubrovnika, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 12–13 (1988.–1989.), 65; IGOR FISKOVIĆ, Srednjovjekovna izgradnja i identitet grada Splita, u: *Kulturna baština*, 19/XIV. (1989.), 37–40; DANKO ZELIĆ, *Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku*, disertacija, Zagreb, 1999., 66, 92–93.
- 48
MIHO BARADA (bilj. 3, 1950.), dokument br. 76; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 44, 52–55.
- 49
CD, (ur.) Marko Kostrenčić, sv. XVI, Zagreb, 1976., dokument br. 77; IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 983–985. Ovaj je sklop kao cjelina postojao, dakle, još krajem 14. stoljeća.
- 50
ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER, Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća, u: *Historijski zbornik*, XLV (1) (1992.), 181–185. Podrobnije o strukturi srednjovjekovne obitelji odnosno kućanstva vidi: ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER, *Rod i grad, Dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća*, Dubrovnik, 1994.
- 51
IGOR FISKOVIĆ (bilj. 25), 1040.
- 52
Jedan od vlasnika bio je i povjesničar Pavao Andreis u 17. stoljeću, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 215.
- 53
IRENA BENYOVSKEY, *Društvena uvjetovanost razvoja gradskog prostora: Trogir 1250.–1450.*, disertacija, Zagreb, 2002., 87–98, 157–159, 231–243.
- 54
ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER (bilj. 50, 1992.), 181–185.
- 55
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 143, 176, kuća br. 57 ; CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 215.
- 56
Pinelli je zabilježen kao vlasnik čestice br. 765 na austrijskom katastru iz 1830. godine. Podatak da je kupio kuću od pripadnika roda Andreis donosi F. Madirazza, vidi: FRANCESCO MADIRAZZA, *Il Re d'Armi di Traù*, u: *Smotra dalmatinska*, god. 13., br. 71, Zadar, 1900., 1.
- 57
CD, (ur.) Tadija Smičiklas, sv. III., Zagreb, 1905., 269, br. 241; MLADEN ANDREIS (bilj. 9), 10.
- 58
MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 44, 54–56; MIHO BARADA (bilj. 8), dokument br. 99 ; IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 983–985.; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY LATIN – ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ (bilj. 9, 2007., u tisku). Iz 12. stoljeća, točnije iz godina 1185. i 1189., sačuvani su samo izvori koji spominju začetnike rodova Buffalis, Vitturi i Vodovar, vidi: MLADEN ANDREIS (bilj. 9), 39, 112, 113, 183. Među njima samo su pripadnici roda Vitturi posjedovali kulu, odnosno stambeni sklop s kulom.
- 59
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 391.
- 60
DAZd, AT LXVI/2, f. 42r. Pretpostavljamo da je riječ o Šimunu Andreisu budući da je on jedina osoba toga imena među pripadnicima trogirskog patricijata koja 1336. godine nije živa i na čije bi se nasljednike taj zapis mogao odnositi, vidi: MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKEY LATIN – ANA PLOSNIĆ ŠKARIĆ (bilj. 9, 2007., u tisku).
- 61
Pripadnici roda Andreis stoljećima su zadržali vlasništvo nad pojedinim nekretninama u bloku. Iz godine 1686. sačuvala se oporuka povjesničara Pavla Andreisa i u njoj popis inventara. Povjesničar nabraja pokretnu imovinu koja se nalazila u svakoj pojedinoj prostoriji u kući i *nel Castello*. Prema popisu vidi se da je *castello* imao po jednu prostoriju na svakoj etaži, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 218, 222–227. Pretpostavljamo da je riječ o kuli, odnosno kući br. 4, koja je kroz stoljeća zadržala reminiscenciju na svoju nekad važnu obrambenu funkciju. Naime, druga kula, odnosno kuća br. 7. već krajem 14. stoljeća nije više bila u vlasništvu roda Andreis, pa se na nju popis iz oporuke Pavla Andreisa ne može ni odnositi.
- 62
Prema pisanju njezina nekadašnjeg vlasnika, povjesničara Pavla Andreisa, izgorila je 1629. godine te odonda nije obnavljana, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 214.
- 63
To pročelje rese bogato profilirani vijenci i po dva gotička prozora na svakom katu. Prozori su trodijelni, a vanjski im je luk zavinut i ukrašen izmjeničnim zupcima. Kamini su uzidani na sjevernom zidu prostora 3c, u zoni prvoga i drugoga kata, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 215; CVITO FISKOVIĆ, O starim dalmatinskim kaminima, u: *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti JAZU* 1 (51) (1981.), 55, 68–69.
- 64
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 143, 176, kuća br. 57.
- 65
Zid toga pročelja u tlocrtu ne prati liniju pročelja susjednih kuća (br. 1 i 5), već je pomaknut prema istoku, suživši ionako usku ulicu i formirajući dva istaka. Ugao sjevernog istaka u prizemlju je zakošen, te ukrašen motivom cvjetne glavice. Zid pročelja nije ravan, već mu se linija u tlocrtu lomi na mjestu spajanja dijela 3b i 3c. Debljine je tek 40-ak centimetara, što ga izdvaja od srednjovjekovnih zidova, čija je debljina u pravilu oko 60-ak centimetara. Prema strukturi zidanja moguće je pretpostaviti da je u južnom dijelu pročelja u zoni prizemlja prilikom pregradnji u 15. stoljeću romanički zid stanjen na način da je ulična strana ostala netaknuta, dok je ostali dio pročelja potpuno prezidan. Uz istočni rub južnog zida što je zajednički prostoru 3b i kući br. 5 nalazi se udubljenje koje se proteže cijelom visinom tog zida i koje možda upućuje na pomicanje i stanjivanje zida pročelja prilikom pregradnje kuće u 15. stoljeću.
- 66
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 68.
- 67
Vrata su danas zazidana, okviri su im izvađeni, pa ih nije moguće pobliže datirati.

68

U samom bloku sačuvala su se slična romanička vrata u zoni drugoga kata na zidu zajedničkom kući br. 4 i kući br. 3, te ranogotička vrata u zoni prvoga kata na zapadnom dijelu južnog pročelja Patricijske kuće Sobota. Više se takvih većih otvora u zoni katova, odnosno vrata sačuvalo i na pročeljima drugih kuća u Trogiru i u Splitu. Primjerice veliki ranogotički otvor u zoni drugog kata na istočnom pročelju Palače Cega, ili tri romanička otvora, jedan do drugog, na južnom pročelju kuće u Ulici kod sv. Ivana u Splitu. O toj kući vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 168, kuća br. 28. Ti otvori prekidaju traku vijenca prvoga, odnosno drugoga kata. Njihov donji prag nalazi se na visini koja odgovara visini prostora katova. Tjemena lukova prozora sačuvanih na istim pročeljima u zoni katova nalaze se nešto više od tjemena lukova velikih otvora. Sve opisano upućuje na pretpostavku da je riječ o vratima. Za neka od tih vrata, međutim, nije moguće potvrditi tragove vanjskih stubišta na pročeljima. To se posebno odnosi na otvore u zoni drugoga kata, ali i za neke u zoni prvoga. Pretpostavljamo da je funkcija tih otvora bila što bolje osvjetljavanje, a time i udobnost unutrašnjih prostora, čime su doprinosili i reprezentativnosti samih kuća.

69

U unutrašnjosti kuće, u zoni drugoga kata, uz sam južni rub toga zida, sačuvan je nužnik: uska niša sa sjedalom koje ima okruglu rupu. Za njega je C. Fisković pretpostavio da datira iz 14. stoljeća, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 68. Slični elementi su razvrgnuti u Trogiru, a ostaci takvih nužnika nalaze se u dvorištu benediktinskog samostana sv. Nikole te u dvorištu Muzeja grada Trogira (iz sklopa Dragazzo). Na podacima zahvaljujem kolegici Vanji Kovačić.

70

Još pedesetih godina prošlog stoljeća zid je završavao zabatom u kojem je bio prozor s lukom; zabat se u međuvremenu urušio, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 68. Posljedica ruševnog stanja jest i proširenje kuće br. 2 na veći dio prostora 3d te otvori probiveni na začelnom zidu kuće Celio-Dorotheo (kuće br. 1) i sjevernom zidu kuće br. 5, koji gledaju u prostor kuće Andreis.

71

U dovratnicima je izdubljena rupa i utor, koji su služili za zatvaranje vratnica; površina dovratnika obrađena je drugačije od površine nadvratnika.

72

Zid koji dijeli prostore 3b i 3c sačuvan je samo u zoni prizemlja. Prostor 3c od prostora 3d odijeljen je u razini prvoga kata zidom od opeke konstruiranim na segmentnom luku, u kojem je uzidan lučno završen renesansni prozorski okvir. Sličan prozorski okvir uzidan je i u kaminu prvoga kata, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 11, 1969.), 215; STANKO PIPLOVIĆ, Graditeljstvo renesanse u Trogiru, u: *Zbornik radova: Ivan Duknović i njegovo doba*, (ur.) Igor Fisković, Trogir, 1996., 123–124, 127. Spomenuti zidovi pripadaju kasnijim pregradnjama.

73

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 68.

74

MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 43, 57.

75

(...) *prope Dessam Amblasij et murum ciuitatis* (1276.), vidi: MIHO BARADA (bilj. 3, 1950.), dokument br. 67; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 57.

76

Godine 1272., vidi: MIHO BARADA (bilj. 3, 1948.) dokument br. 256. Posjedovao je još tri kuće i jedan dućan, vidi: MLADEN

ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 43, 57.

77

Palačom se uglavnom nazivala samo komunalna palača. Napis se ne može odnositi na komunalnu palaču budući da knez Marin Andreis nikada nije obnašao dužnost kneza u Trogiru, vidi: MLADEN ANDREIS (bilj. 9), 194. Vidi još i: IVO BABIĆ, Trogirski knez Ilija i njegova žena Stana, u: *Zbornik Tomislava Marasovića*, (ur.) Ivo Babić, Ante Milošević i Željko Rapanić, Split, 2002., 390, bilješka 122.

78

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 162.

79

LJUBO KARAMAN, Jedna epizoda iz građanskih borba u srednjovjekovnom Trogiru, u: *Hrvatska revija* god. XIII (1940.), Zagreb, 306.

80

Kralj Bela darovao mu je Ljubitovicu i Prapatnicu, a sela Dasini Doci, Suhu Dolac, Prgomet i Zbiče uživaju Andreisi Belinom povlasticom, vidi: PAVAO ANDREIS, Povijest grada Trogira, knjiga I., Split, 1977., 308–315; IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 367.

81

MIHO BARADA (bilj. 3, 1948.), dokument br. 394. Isti je Andrija godinu dana ranije unutar nekoliko mjeseci zaradio na kupoprodaji neke kuće, vidi: MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 57.

82

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 781–782. O istom: PAVAO ANDREIS (bilj. 80), 127–128.

83

Odnosno kuća na kat. čest. br. 756, vidi: IVO BABIĆ, Kulturna i umjetnička baština Trogira, u: PAVAO ANDREIS, *Povijest grada Trogira*, knjiga II., 119, bilješka 17. Kuće roda Sobota u blizini Crkve Sv. Duha i kuću roda Andreis spominje i F. Madirazza početkom 20. stoljeća, vidi: FRANCESCO MADIRAZZA (bilj. 56). Cvito Fisković na tome mjestu bilježi dvije kuće, vidi: CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 175, kuća br. 51, 176, kuća br. 66. Držimo da je riječ o jednoj kući budući da ni na južnom ni na sjevernom pročelju zaključno s visinom drugoga kata ne postoji vidljivo označena granica. Istočni dio kuće pregrađen je i povišen u doba baroka, dok je zapadnom recentno nadograđen treći kat.

84

Taj se rod spominje u Trogiru tek oko 1281. godine, vidi: MLADEN ANDREIS (bilj. 9), 107. U sačuvanim dokumentima 13. stoljeća ne spominju se nekretnine u njegovu vlasništvu.

85

(...) *concedatur fraternitati sancti spiritus ut possit eleuare celliam s. spiritus de gratia speciali*, vidi: FRANJO RAČKI, Notae Johannis Lucii, u: *Starine*, XIII (1881.), 252. Točan položaj crkve zabilježen je na austrijskom premjeru grada kat. čest. br. 523.

86

Točnije o gradnji gramatičke škole, apoteke i skladišta soli, te kuće pokraj kopnenih vrata za čuvanje žita i soli, vidi: IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 499–500.

87

IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 500.

88

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 175, kuća br. 51 i 176, kuća br. 66.

- 89
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 176, kuća br. 66.
- 90
Kuću Sobota može se usporediti sa zadarskim kućama koje pripadaju tipu izduženog pravokutnika raščlanjena u više prostori-ja poprečnim zidovima, vidi: IVO PETRICIOLI (bilj. 25), 120, 139–142. Pretpostavljamo da je Patricijskoj kući Sobota nalikovala i kuća koju su naslijedili sinovi Jakova iz roda Marko, o kojoj govore trogirski dokumenti iz 13. stoljeća. Godine 1273. sinovi pokojnog Jakova sklopili su dokument o podjeli imovine, prvenstveno kuće. Nju dijele na tri dijela, pri čemu svaki dio dobiva svoje vanjsko stubište: jedno, već postojeće, pripalo je jednom od braće, a ostala su dvojica imala pravo izgraditi svaki svoje vanjsko stubište, o tome vidi: MIHO BARADA (bilj. 3, 1948.), dokumenti br. 410–415. Kad je šest godina nakon diobe jedan od braće prodavao svoj dio kuće, taj se dio opisuje kao *domum ipsius Nicolai (sc. Jacobi Marchi) (...) prope domum Marchi fratris sui*, vidi: CD, (ur.) Tadija Smičiklas, sv. VI., Zagreb, 1908., dokument br. 246. Ta prvotna građevina koju je podigao Jakov morala je biti veća kuća kada ju je bilo moguće nakon njegove smrti vertikalno podijeliti na tri dijela, s tim da uzduž pročelja ostane dovoljno prostora za smještaj triju vanjskih stubišta.
- 91
U začelju kuće br. 6, u zoni prvoga kata, sačuvana su vrata kojih su okviri okrenuti prema unutrašnjosti kuće. Njihov kameni luk je prežbukano, pa ga nije moguće datirati. Vrata su vjerojatno povezivala prostor kuće s prostorom kuće koja se urušila (danas dvorište D3) u vrijeme dok su obje kuće bile u vlasništvu roda Andreis.
- 92
IVAN LUCIĆ (bilj. 7), 500. Na južnom pročelju Sobotine kuće, u zoni prizemlja, ostao je samo trag portala, okviri kojega su izvađeni u kasnijoj pregradnji. Prema obrisu dovratnikâ može se zaključiti da su oni bili sastavljeni od više igala, od kojih je po jedna na svakom dovratniku bila uzidana vodoravno, što upućuje na romanički stil. Od kuća s kojima Lucić komparira Sobotinu kuću zgrada u kojoj su bile smještene gramatička škola, apoteka i skladište žita nije se sačuvala. O tome vidi i: HRVOJE TARTALJA, Naša najstarija ljekarna, u: *Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700. godišnjice spomena ljekarne u Trogiru, Trogir, 27. X. – 1. XI. 1971.*, (ur.) Hrvoje Tartalja, Zagreb, 1973., 22–23; CVITO FISKOVIĆ, Kulturna sredina Trogira u doba pojave njegove ljekarne, *Ibidem*, 57–59. Za kuću kod kopnenih vrata, u kojoj su se čuvali sol i žito, postoje pretpostavke da bi ta kuća mogla biti romanička dvokatnica, pročelje koje je u 19. stoljeću zgradila kuća Petrić, vidi: VANJA KOVAČIĆ (bilj. 20, 1997.–1998.), 125. Na zapadnom pročelju te kuće, u zoni prizemlja, sačuvala su se dva romanička portala. Fotografiju pročelja prije gradnje u 19. stoljeću donosi I. Babić, vidi: IVO BABIĆ, Jedna prostorna intervencija Ignacija Macanovića u Trogiru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 38 (1999.–2000.), 307. Iz svega navedenoga može se iznijeti pretpostavka da je kuća Sobotinâ, na pročeljima koje je očuvano više otvora i romaničkog i ranogotičkog stila, građena polovicom 14. stoljeća, te da je glavni ulaz u kuću – portal na južnom pročelju – bio romaničkog stila.
- 93
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 174, br. 41. Glavni posjed roda Sobota nalazio se upravo u južnom dijelu bloka Andreis, te je kao takav vjerojatno bio obilježen i vidno istaknutim grbom roda na pročelju. Nije moguće utvrditi potječe li spomenuta bifora s patricijske kuće ili se nalazila na nekom od pročelja stare Biskupske palače, gdje ju je mogao postaviti trogirski biskup Bartol (1340.–1362.), koji je također pripadao rodu Sobota, vidi: MLADEN ANDREIS, Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.), Trogir, 2006., 265–266.
- 94
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 154, 175, br. 5.; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 25), 1043–1044; TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 198.
- 95
Heyer spominje granu Celio-Doroteo, ali ne donosi grb, vidi: CARL GEORG FRIEDRICH HEYER (bilj. 10), 7. J. Buffalis u svom rukopisu *Le armi di Traù* iz 1776. godine, kojim se služio i Heyer, ne navodi grb ove obitelji, vidi: JELENA KOLUMBIĆ, Grbovi trogirskih obitelji u obiteljskoj povijesti Jerolima Buffalisa, u: *Mogućnosti*, 10–11 (1980.), 1141–1146. Zahvaljujem kolegici Danki Radić koja je razriješila pripadnost tog grba rodu Celio-Doroteo. Ivan Cega, rođen oko 1458. godine, začetnik je te grane roda Cega, odnosno Celio Cega, vidi: MLADEN ANDREIS (bilj. 9), 49.
- 96
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 2), 143, 176, kuća br. 56; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 25), 1043; TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 198.
- 97
Stilske karakteristike tih portala ne moraju nužno odavati i vrijeme njihova nastanka i postavljanja. Krajnji odgovor na to pitanje može dati samo detaljnije istraživanje sačuvanih kuća kod kojih tri krila zatvaraju dvorište koje je od ulice odijeljeno zidom, istraživanje kuća koje imaju specifično organiziran ulaz u stambene prostore prolazom kroz trijem u dvorište, te datiranje pojave takve prostorne organizacije i uvjeta u kojima ona nastaje.
- 98
U Trogiru, u Berislavićevoj ulici, sačuvala se kuća kojoj tri krila zatvaraju dvorište s trijemom koje je od ulice odijeljno visokim zidom, kat. čest. 657, vidi: TOMISLAV MARASOVIĆ (bilj. 4), 198. U obližnjem Splitu sačuvala su se dvije takve kuće: u ulici koja od Poljane braće Vranjanina vodi prema jugu i kuća splitskog patricija Ciprijana na Narodnom trgu, čuvena zbog svoje heksafore. O njoj vidi: CVITO FISKOVIĆ, Izgled splitskog Narodnog trga u prošlosti, u: *Peristil*, 1 (1954.), 99–100; MLADEN ANČIĆ, Ser Ciprijan Zaninov. Rod i karijera jednog splitskog patricija druge polovice XIV. stoljeća, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 39 (1997.), 37–80; MIRJANA MARASOVIĆ, Šesterodijelni otvori na palači ex Ciprianis na Narodnom trgu u Splitu, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 26–27 (2000.–2001.), 61–75.
- 99
MLADEN ANČIĆ (bilj. 98), 44.
- 100
CVITO FISKOVIĆ, U tragu za splitskom romanikom, u: *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti JAZU*, 2 (50) (1981.), 97; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 47), 40–41.
- 101
IGOR FISKOVIĆ (bilj. 25), 1042–1044; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 47), 28–50; U obnovi dviju zadarskih patricijskih kuća bilo je moguće ustanoviti pojedine faze razvoja, koje su uključivale i formiranje privatnog dvorišta, vidi: ALENA SABLJAK – PAVUŠA VEŽIĆ, Obnova kuće Nassis u Zadru, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4–5 (1978.–1979.), 155–179; PAVUŠA VEŽIĆ, Obnova palače Grisogono u Zadru, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 6–7 (1980.–1981.), 47–55.
- 102
Sačuvani trogirski dokumenti druge polovice 13. stoljeća svjedoče o privatnim dvorištima zatvorenim kućama različitih vlasnika, što je posljedica osipanja pretkomunalnih stambenih sklopova, primjerice: MIHO BARADA (bilj. 3, 1948.), dokumenti br. 322, 429; MLADEN ANDREIS – IRENA BENYOVSKY – ANA PLOSNIĆ (bilj. 9, 2003.), 45–46.